

SURDOPELAGOGIKA FANINING MAZMUNI, VAZIFALARI VA METODLARI. ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING PEDAGOGIK TASNIFI.

Abdurashidova Dilfuza Abdurasul qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Maxsus pedagogika yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: *Siz bu maqola orqali surdopedagogika fani nima haqidaligi va qanday bolalarni o'qitishini, maqsad va vazifalari nimalardan iborat ekanligini bilib olasiz. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning necha guruh va darajalari bor ekanligi haqida bilasiz. Bu maqola sizdagi bilimlarni yanada mustaxkamlaydi va bilmaganlaringizni o'rgatadi.*

Kalit so'zlar: *Surdopedagogika, total, detsibel, individual xususiyat, audiometer, pedagogik tasnif*

KIRISH

Surdopedagogika (lotincha «surdus» — so'zidan olingan bo'lib «karlik» degan ma'noni bildiradi) defektologiyaning bir tarmog'i bo'lib, eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslar ta'lim-tarbiyasi masalalari hamda muammolari bilan shug'ullanuvchi fandır.

Surdopedagogikaning asosiy vazifalari eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni pedagogik jihatdan har tomonlama o'rganish, maxsus maktabda til o'qitishni takomillashtirish, eshitish qobiliyatini rivojlantirish va talaffuzini shakllantirish ishlarini yuqori pog'onaga ko'tarish; eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganish va uni takomillashtirish, eshitish idrokining rivojlanish tizimi samaradorligini oshirish, o'z bitiruvchilarining ma'lum bir kasb yo'nalishi bo'yicha mehnat qilishlariga erishish; o'qitishning texnik vositalarini takomillashtirish; bog'cha va maktab ta'limining uzluksizligini ta'minlash; respublika bo'yicha tibbiyot hamda xalq ta'limi tarmoqlari ishlarini muvofiqlashtirish, erta tashxis muammolarini o'rganishdan iboratdir.

Surdopedagogika umumiy pedagogikaning tamoyillari, metodlari, ta'lim berish va tarbiyalash vositalaridan keng foydalanadi. Bu metodlardan eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning tarbiyasi, o'qishi va rivojlanishida qo'llaniladi.

Hozirgi vaqtda kar va zaif eshituvchilarning ta'limda to'g'ri talaffuz qilish, o'qitishning yanada rivojlanishida surdo texnikaviy asboblardan keng ko'lamli foydalanishni talab qilyapti. Shundan dalolat beradiki, surdopedagogika surdotexnika fani bilan ham uzviy bog'liqdir.

Surdopedagogikaning metodlari eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'rganish, ulami o'qitish jarayonini nisbatan yuqori pog'onaga ko'tarish, shuningdek, ushbu toifa shaxslarning kelgusi hayotda o'z o'rinlarini topishlariga xizmat qiyadi. Buning uchun qator metod va yo'llardan foydalaniladi.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning pedagogik tasnifi

Karlik eshitishning turg'un yo'qolishi bo'lib, unda mustaqil holda nutqni egallash, hatto quloqqa yaqin bo'lgan masofadagi nutqni ravshan idrok etishning imkoniyati bo'lmaydi. Total (to'liq) karlik, xuddi total ko'zi ojizlik uchramagani kabi, juda kam uchraydigan hodisadir. Ko'pincha karlikda baland nutqiy bo'lmagan tovushlarni, quloq suprasiga yaqin masofadagi ba'zi nutqiy tovushlarni idrok etish darajasida bo'lgan eshitish qoldiqlari saqlanib qoladi. Audiometrik tekshiruv eshitishning 80 db. (detsibel - tovushni idrok etishni o'lchashda qo'llanuvchi o'lchov birligi) dan yuqori darajada yo'qolganini ko'rsatadi.

Zaif eshituvchilik eshitishning turg'un pasayishi bo'lib, unda ushbu eshitish qoldig'i asosida nutqiy zaxirani minimal holatda mustaqil ravishda egallash, murojat etilgan nutqni quloq suprasiga yaqin masofada idrok etish imkoniyati bo'ladi. Audiometr tekshiruvi eshitishning 80 db.dan kam bo'lmagan pasayishini ko'rsatadi.

Eshitish muammolari holatidagi nutqning rivojlanish darajasi quyidagi to'rt omilga tobedir:

- 1) eshitishning darajasi;
- 2) eshitish muammosining sodir bo'lish vaqti;
- 3) bolaning individual xususiyatlari;
- 4) eshitish muammosi sodir bo'lgandan so'ng bola uchun yaratilgan pedagogik sharoit.

Shundan kelib chiqqan holda har ikki guruhdagi eshitishida muammosi bo'lgan bolalar, o'z navbatida, yana ikkitadan guruhga bo'linadi:

Karlar:

- 1) tug'ma yoki ilk yosh davrida eshitish qobiliyati yo'qolgan va nutqni egallay olmagan kar bolalar;
- 2) eshitish qobiliyati kech yo'qolib, nutqi saqlanib qolgan kar bolalar.

L.V.Neyman eshitish chastotalari maydoni yordamida qabul qilish diapazoniga asoslanib, karlarni to'rtta guruhga ajratadi

1-guruhda 250Gc chastotalarni qabul qiladiganlar. Bu bolalar tovushlarning birortasini ham ajrata olmaydilar, faqat quloq oldida baland ovozni eshitadilar. (Baqirliq, poyezd gudogining ovozi.)

2-guruh 125-250-500 Gc chastotalarni qabul qiliadi. Bu bolalar faqatgina eshitibgina qolmay, «o», «u» unllilarini ajratadilar. Yaqin masofada atrof-muhitdagi tovushni eshitadilar.

3-guruh 125-250-500-1000 Gc chastotalarni qabul qiladi. Bu guruh bolalari quloq oldida so'zlashuv balandligidagi ovozlarga e'tibor beradilar, 3-4 unllilarni anglaydilar, ularning ko'pchiligi ba'zi tanish so'zlarni anglashadi.

4-guruh 125-2000 Gc. Bu guruhdagi ko'pchilik bolalar quloq oldida va uzoq bo'lmagan masofadagi gaplarni eshitadilar. Tanish gaplar va so'zlarni, unli va undoshlarni ajratadilar.

Eshitishda kamchiligi bo'lgan bolalarda nutqiy rivojlanishlarning darajasi va xarakteri bir qator omillar asosida yuzaga keladi. R.M.Boskis nutqiy rivojlanish

darajasining quyidagi to'rt omil bilan aloqadorligini ko'rsatib o'tgan. Zaif eshituvchi bolalarni eshitish chastotasi hajmiga qarab kar bolalarnikidek guruhlash to'g'ri kelmaydi. Chunki ko'pchilik zaif eshituvchilar keng diapazondagi 4000Gc va yuqori chastotada qabul qiladilar. Har bir guruh zaif eshituvchilar tomonidan ayrim gaplarni eshitish imkoniyatlari bo'yicha belgilanadi.

1-darajali zaif eshituvchilarda tovush diapazonida eshitishning pasayishi 50dBdan oshmaydi. Ularning chastotalarni qabul qilishi 125-8000Gc atrofida. 1 m dan ortiqroq masofada so'zli tovush balandligida gaplarni ajratish imkoniyati bor. Ular bilan muloqotda bo'lish mumkin.

2-darajali zaif eshituvchilarda eshitishning diapazonini pasayishi 70dBGacha. 1 m dan kamroq masofada me'yordagi balandligidagi gaplarni ajratish imkoniyati bor. Ular bilan muloqotda bo'lish birmuncha qiyinroq.

3- darajali zaif eshituvchilarda tovush diapazonida eshitishning pasayishi 70dBdan yuqori. Me'yordagi balandlikdagi gaplarni ajratish quloq oldida ham qiyinlashadi; muloqot qilish faqat baland ovozda quloq yaqinida amalga oshiriladi.

Zaif eshituvchilarda 15-20dBda mustaqil nutq jarayonining qiyinlashuvi, eshitish qobiliyatining pasayishi kuzatiladi. Buni L.V.Neyman me'yordagi eshituvchilar bilan zaif eshituvchilar o'rtasidagi taxminiy chegara deb qabul qilishni taklif etadi. Zaif eshituvchilar bilan karlar o'rtasidagi taxminiy chegara esa 80dBdir.

Pedagogik tasniflashni har bir surdopedagog puxta bilishi har bir toifa bolalar bilan maxsus maqsadga yo'naltirgan ishlarni olib borishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Yuqoridagi tasniflash asosida bolalar maxsus muassasalarga tabaqalashtirilgan holda o'qitiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Po'latova . P.M va b. Maxsus pedagogika – Toshkent .” Fan va texnologiya “, 2014
- 2.Xamidova .M.U. Maxsus pedagogika – Toshkent. “ Fan va texnologiya “, 2022
- 3.Po'latova .P.M . Maxsus pedagogika (oligofrenopedagogika)- Toshkent. “ G'ofur G'ulom”
5. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Surdopedagogika>
- 6.<https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/pedagogik-psixologiya/surdopedagogikaning-mavzu-bahsi>